

Historiens återkomst: Europa och världsordningens sammanbrott

Martin Kragh

Fri Tanke 2025. 278 s. ISBN 978-91-89732-84-1

Martin Kragh är biträdande chef för Centrum för Östeuropastudier vid Utrikespolitiska institutet. Hans nya bok handlar om Europa och världsordningens sammanbrott. Då vill man förstås veta vari denna "världsordning" består, hur dess "sammanbrott" yttrar sig och om det redan har inträffat eller är på väg att inträffa. Och hur det påverkar Europa. Man vill också veta vad "historiens återkomst" syftar på. *Vad* är det som återkommer?

Att något "återkommer" tycks ju förutsätta att det, efter att tidigare ha funnits, därefter upphör att finnas, och sedan, en tid efter sin frånvaro, återkommer. Men historien upphör väl aldrig innan det definitiva slutet? För Kragh tänker uppenbarligen inte på det som brukar kallas "den eviga återkomsten", nämligen att historien *som helhet* upprepas i det oändliga – något som Nietzsche och en del antika filosofer trodde. Kragh tänker snarare på någon sorts upprepning *inom* en och samma världshistoria.

Det är ju inte så att historien upprepar sig i minsta detalj (s. 200), men även om världspolitiken inte styrs av några oföränderliga naturlagar (s. 214), så finns det enligt Kragh vissa "välbekanta beteendemönster" som återkommer i historien (s. 183).

Om detta stämmer så borde man kunna lära sig något av det förflutna. Kragh nämner exempelvis att Thukydidens beskrivning av de peloponnesiska krigen mellan Aten och Sparta var avsedd att vara något som kunde förmå kommande generationer att inte upprepa Atens hybris och överskattning av sin förmåga. Vilket väl inte skulle förhindra framtida krig, men möjligen "bidra till att de modereras och hanteras om de väl bryter ut" (s. 72).

Somliga har visserligen tänkt sig att det finns en sorts nödvändighet i den historiska utvecklingen. Hegel och Marx ansåg exempelvis att historien oundvikligen går mot ökad frihet. Något i den stilen trodde väl även statsvetaren Francis Fukuyama i sin bok om "Historiens slut och den sista människan" (1992). I och med Sovjetunionens fall och det kalla krigets slut fanns det enligt Fukuyama inte längre något alternativ till marknadsekonomi och liberal demokrati.

Martin Kragh håller inte med. Historien tog inte slut, annat än möjligen temporärt. Den "återkommer" i alla händelser. Och det som återkommer är en multipolär värld (s. 203, 206).

På sätt och vis är ju detta en rätt optimistisk syn. Även om den "multipolära" världen kan förväntas vara full av samma hemska ingredienser som tidigare, dvs. krig, våld, maktkamp, imperier som vill ta kontroll över andra länder etcetera – något som utförligt och kunnigt skildras i Kraghs bok – så räknar han tydligen inte med att historien tar slut i en total miljökollaps eller ett fullskaligt kärnvapenkrig. Vilket knappast kan uteslutas.

Kraghs bok är mycket lärorik. Framför allt får man veta väldigt mycket om *vad* som faktiskt har hänt, särskilt under de senaste tvåhundra åren. Det är förstas knepigare att ta reda på *varför* det hände. Här tillkommer svåra metodologiska problem. Vi vill gärna kunna peka ut "orsaken", dvs. *en* orsak, till vad som hände, men i allmänhet är det nog många faktorer som på olika sätt samverkar – och det är tveksamt om det kan finnas något intressant objektivet mått på deras respektive viktighet.

Kragh anser exempelvis att det inte var kapprustningen som gjorde slut på Sovjetunionen, vilket ofta påstås, utan Gorbatjovs ovilja att använda militärt våld mot diverse uppror i de sovjetiska lydstaterna (s. 147). Men det ena utesluter väl inte det andra, och hur avgör man vad som var viktigast?

Kragh hävdar också att inga regeringar i väst önskade Sovjetunionens upplösning när lydstaterna ville frigöra sig (s. 155). Den amerikanske presidenten George W. H. Bush uttalade sålunda sitt stöd för Sovjet och Gorbatjov. Men spelade detta något avgörande roll?

Enligt Kragh var det för övrigt inte Gorbatjov som upplöste Sovjetunionen. Det gjorde Boris Jeltsin tillsammans med ledarna för Belarus och Ukraina. Det skedde utan Gorbatjovs vetskap och ledde till att han avgick (s. 157). Formellt var det väl så, men vilken var "orsaken" till upplösningen? Finns det alls något objektivet korrekt svar på den frågan?

Över huvud taget kan man nästan få intrycket att historien kan beskrivas lite hur som helst. "Vad som egentligen har skett" kan sammanfattas på väldigt många olika och till och med oförenliga sätt. Har historien tagit slut eller inte? Har den återkommit? Har den en riktning? Har världsordningen råkat ut för ett sammanbrott? När skedde i så fall det? Är världen multipolär eller inte? Om den är multipolär, vilka är närmare bestämt de olika maktcentra i världen, och är de någorlunda lika mäktiga – något som antyds av själva ordet "multipolär"?

Men samtidigt verkar det nästan oundvikligt att människor utvecklar en eller annan historiesyn, där en del sådana frågor besvaras, åtmins-

tone bitvis och provisoriskt. Kraghs historietolkning är professionell. Den är också ovanligt detaljerad och välunderbyggd. Därför är hans bok mycket läsvärd. Huruvida den ger en alldeles rättvisande bild av det som skett kan ändå, och just därför, diskuteras.

Lars Bergström

Frank Ramsey: Det unga geniet vid Wittgensteins sida

Cheryl Misak. Översättning: Bitte Wallin

Fri Tanke 2025. 703 s. ISBN 978-91-89526-74-7

Jag minns inte riktigt när jag först fick upp ögonen för Frank Ramsey. Det kan ha varit när jag läste Donald Davidsons och Patrick Suppes bok *Decision Making* (1957). Den syftar bland annat till att testa Ramseys teori om beslutsfattande och grader av övertygelse.

Hur som helst, Ramsey var en mycket framgångsrik och fascinerande person i Cambridge under tjugotalet. Men han dog redan 1930, vid 26 års ålder. Under sitt korta liv hann han ändå göra stora insatser på flera områden.

Nu har det kommit en utmärkt och fascinerande biografi om honom, skriven av den kanadensiska filosofen Cheryl Misak. För transparensens skull måste jag här infoga att Misak är en gammal bekant till mig. Vi deltog i en internationell konferens i forna Jugoslavien på 80-talet, men eftermiddagarna ägnade vi åt tennis. Hon är en duktig tennisspelare, medan jag var nybörjare, och hon skulle lära mig serva. Hon var också doktorand hos min gode vän Bill Newton-Smith i Oxford, som ledde konferensen och senare blev George Soros högra hand vid inrättandet av Central European University i Budapest. Tillkomsten av CEU var något som retade och antagligen fortfarande retar Viktor Orbán.

Soros, som har ungersk bakgrund, dök också upp vid vår konferens, som han stöttade ekonomiskt. Han var elev till Karl Popper och gjorde stora insatser för liberala filosofer i det kalla krigets Centraleuropa. Såvitt jag minns fick han också spela tennis med Cheryl Misak vid vår konferens. Vilket väl är skälet till att jag alls nämner honom här.

Misaks biografi om Frank Ramsey är en mycket läsvärd bok. Här lär man sig något både om filosofi och om livet. Jag har läst många biografier över filosofer, men ingen har gjort mig så engagerad och berörd som denna. Men man kan undra lite över bokens undertitel "Det unga geniet vid Wittgensteins sida".